



**PUBLICATIE SAPTAMINALA EDITATA DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL III • Nr. 14 (115) • 10 — 16 APRILIE 1992

• 16 PAGINI • 25 LEI •

COMUNICAT

Senatul României a votat împotriva prezenței observatorilor naționali la viitoarele alegeri legislative. Dar, dacă participarea observatorilor străini a fost aprobată, acceptându-se ideea că arbitrajul este necesar încă în stadiul incipient al democrației noastre, cu atât mai necesară va fi prezența observatorilor naționali. L.A.D.O. și PRO-DEMOCRAȚIA au dobândit deja o bună experiență în domeniu, demonstrând imparțialitate și profesionalism. În consecință, observatorii naționali vor face ca rezultatele alegerilor să nu mai poată fi contestate de nimeni. De aceea, cei care se tem de observatorii naționali se expun, inevitabil, bănușelii că au ceva de ascuns. E de menționat și faptul că prezența observatorilor naționali la alegeri este recomandată de acordurile de la Helsinki și considerăm că ar fi un act de miopie politică gravă a ignora aceste recomandări, într-un moment cînd România este interesată să-și recîștige prestigiul internațional.

În următoarele săptămîni, legea electorală va intra în discuția Camerei Deputaților. Grupul pentru Dialog Social face un apel către toți cei interesați în bunul mers al democrației și înlăturarea atmosferei de încordare și suspiciune în România să susțină participarea observatorilor naționali la viitoarele alegeri legislative.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL



CIORAN — 81 • Imagini din fototeca Editurii Humanitas și din albumul Irmeli Jung, Gallimard

„În multe privințe, eu nu mai sunt același. Mi-am schimbat oarecum punctul de vedere în tot ce privește realitățile «istorice». Uneori îmi pare direct comic că am putut să scriu Schimbarea la față; — nu mă mai interesează. În afară de poezie, metafizică și mistică nimic n'are nici o valoare. Orice participare la frământările temporale e timp pierdut și risipire inutilă. Lucrurile acestea le-am perceput prea târziu din păcate, dar mă consolez de a le fi priceput măcar acum. Un om, dacă vrea să păstreze o demnitate spirituală oarecare, trebuie să uite calitatea lui de contemporan. Ce departe eram acum

de știam acestea la 20 de ani. Fiecare însă e victima propriului lui temperament. Eu cred a fi lichidat multe erori și multe speranțe înșelătoare. Încearcă, prin orice mijloc, să te fii în afară de pasiuni vremelnice și superstiții care otrăvesc inutil sufletul și elanurile spiritului. Numai așa se pot suprima regretele inutile și nădejțile ineficace.”

EMIL CIORAN (scrisoare către fratele său, Aurel Cioran, 1947)

DIN SUMARUL NUMĂRULUI URMĂTOR:

- SORIN VIERU — EDITORIAL
- GABRIELA ADAMEȘTEANU — CENZURĂ ȘI AUTOCENZURĂ
- VLADIMIR TISMĂNEANU — DECESUL COMUNISMULUI
- PAVEL CÂMPEANU — SONDAJ DE OPINIE
- UN INTERVIU CU ANDREI ȘERBAN



Către,

REDACȚIA REVISTEI „22”

Deoarece în nr. 8/28.02.1992, pag. 10 al Revistei „22” este publicat un articol care se prezintă ca un fel de „scrioare deschisă” (și „psihanaliză”) adresată subsemnatului de către dna dr. Alexandra Stanca Retezeanu, în virtutea dreptului la replică vă rog să publicați următoarele:

Autoarea se referă la un text apărut în cadrul episodului 9 (și ultimul) al serialului „Nebuni erau... atîdidenți”, prefăcîndu-se a ignora că în același cotidian, peste două zile de la apariția articolului învoacat (în nr. 12 din 21.1.1992) pe prima pagină se vedea textul următor: „apare o precizare a subsemnatului că nu sînt autorul care a redactat textul cu pricina, menționînd explicit: „în redactarea mea textul ar fi avut o altă structură și un alt stil (de exemplu, nu ar fi conținut niciodată expresii ca „încălcare a principiilor minimale, agresivitatea subintelectuală sau ca rezultatul firească izolarea psihicilor liberi, persoane ueroase și lipsite de elementara moralitate...”, formulare de care m-am dezis și mă dăsc public, urmînd ca pentru ea să dea socoteală secretariatul A.P.L.R. căruii îi aparține și care nu mi-a prezentat textul (întîlnite de publicare). Lăsînd la o parte această problemă de stil pe care o deplîng, deplîng în egală măsură lipsa de responsabilitate și superficialitatea acelei preze din România care — susținută sau nu din umbră de unii psihiatri — a publicat o serie de materiale care au adus un imens prejudiciu psihicilor și psihicilor țării noastre. Deoarece articolul din revista Dns. mi se adresează direct, cu această ocazie regăz în informația „în diagonală” a autoarei și o invit să se consulte cu sefi și direcți Dl. Dr. V. Tuculescu și Dl. Dr. A. Romîlă — președinte și respectiv vicepreședinte al A.P.L.R., privitor la atîtudinea și demersurile mele în calitate oficială pe care o am, în direcția aplanării acestui conflict aparent pe care-l consider susținut de anumite interese care-mi scapă. A-și dori ca cei doi psihiatri menționați mai sus să aibe curajul civic să se pronunțe public în această chestiune. Îmi exprim totodată dorința personală ca autoarea să se înscrie în Asociația Romînd de Psihanaliză pentru a-și însuși această doctrină și a nu o mai practica „în diagonală”.

În concluzie, considerînd că articolul nu are obiect, iar faptul că mi se adresează este o expresie a ignoranței autoarei în materie, apreciez și nu e de demnitatea mea să răspund la cele ce mi se atribuie. Dacă redacția revistei „22” dorește să cunoască opinia mea în această problemă — atît în calitate oficială, cît și personală — răspund cu promptitudine oricărei solicitări.

Nu pot încheia însă fără a semnala două incorectitudini. Prima, se referă la vizita Grupului parlamentar britanic, începută în 8.02.1992 în România, semnalaată într-un articol publicat în același număr al revistei Dns. și care cu ocazia conferinței de presă și a comunicatului oficial (redactat în engleză) afirmă că a luat legătura cu mine, ceea ce este un neadevăr. Protestul pe care l-am trimis, imediat prin fax către Kompas a rămas nedifuzat. Deci, iată o atîtudine la care nu mă așteptam din partea unor persoane onorabile. A doua, se referă la Revista „22” căreia cu tristețe, trebuie să-i reproșez că nu a respectat dreptul la replică, nepublicînd textul pe care l-am trimis după numărul dedicat psihicilor din 15.VI.1990 în vederea corectării unor

inexactități și neadevăruri. În spiritul democrației și a prestigiului Dns., sper că Revista „22” va publica atît „replica” de față, cît și (ca o reparafie) pe cea de atunci, pe care o așteptez.

Prof. Dr. Mircea Lăzărescu

Timișoara, 6.03.1992

Nota redacției: Am refînut sugestiile d-lui prof. dr. Mircea Lăzărescu pentru care îi mulțumim.

SONDAJ DE OPINIE

1. Cum considerați că trebuie să aibă loc alegerile?
 - a) generale și prezidențiale împreună
 - b) separat
2. Dacă ați putea influența decizia privind data alegerilor, care ar fi opțiunea dumneavoastră?
 - a) alegerile să aibă loc în iunie
 - b) în septembrie
 - c) octombrie, noiembrie
3. Care ar fi candidatul la președinție pentru care ați opta?
 - a) Theodor Stolojan
 - b) Nicolae Manolescu
 - c) Andrei Pleșu
 - d) Ion Ratiu
 - e) Radu Câmpeanu
 - f) Petre Roman
 - g) Ion Iliescu
 - h) un necunoscut propus de Convenția Democratică
 - i) un necunoscut propus de F.S.N. (aripa Roman — aripa 22 Decembrie)
4. Ce formațiuni politice considerați necesare să facă parte din Convenție?
 - a) P.A.C.
 - b) P.N.T.C.D.
 - c) P.N.L.
 - d) U.D.M.R.
 - e) P.N.L.-A.T.
 - f) M.E.R.
 - g) alte formațiuni

PENTRU PRIMA OARĂ IN LIMBA ROMÂNĂ



A apărut Cartea tibetană a morților, text buddhist fundamental, datînd din primele secole ale mileniului, aflat acum la prima versiune în limba romînd. Pe lîngă valoarea teoretică excepțională, textul desfășurîndu-se pe structurile doctrinei Mahâyana, doctrină evasinecunoscută cititorului român, Cartea tibetană... prezintă un farmec aparte. Discursul, de o claritate de cristal, cu o forță descriptivă lentă din comun, doblată de îneditul vizionării asupra spațiului morții, vizionare stupefiantă pentru conștiința hiperrățională a europeanului, transformă lectura acestui text într-o sărbătoare a intelectului.

Apărută în colecția revistei „Arca” din Arad, redactor de carte Vasile Dan, traducerea și studiul introductiv sînd semnate de Horia Al. Căbuș, iar coperta de Iosif Stroia, CARTEA TIBETANĂ A MORȚILOR este scosă în condiții tehnice deosebite de către Imprimeria de Vest din Oradea.

Cartea tibetană a morților poate fi procurată inclusiv de la redacția revistei ARCA, B-dul Revoluției, 103 (informații la telefon 11743), din Arad, prețul unui exemplar sînd de 298 lei.

Îi anunțăm pe cititorii noștri că Revista „22” se găsește de vânzare și în librăriile HUMANITAS

Librării HUMANITAS:

București, Cl. Victoriei, 101
Iași, str. V. Alecsandri, 8
Timișoara, Bd. Revoluției (fosta librărie „Facia”)
Sibiu, str. N. Bălcescu, 16
Pitești, Pasajul Victoriei, 89
Bacău, str. N. Bălcescu, 12

Expoziții permanente de carte HUMANITAS cu vânzare (la Fondul Plastic):

Arad, str. V. Alecsandri, 1
Alba Iulia, str. Republicii nr. 5 (Biconfort)
Brașov, str. Mureșenilor 1, Bd. Victoriei, 10
Galați, str. Domnească, 19

Raioane de carte HUMANITAS:

Arad, str. Lucian Blaga, 2-4 (Anticariat)
Bistrița, str. M. Eminescu, 4-6 (Aletheia)
Botoșani, str. Primăverii, 10 (Libr. Primăverii)
Craiova, str. Popa Șapcă nr. 4 (Omniscop)
Constanța, Bd. Tomis 96 (FESINAR)

ANUNȚĂM PE CITITORII DIN ȚARĂ ȘI DIN STRĂINĂTATE

În continuare, revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacției. Doritorii se pot abona în următoarele condiții: costul unui abonament ridicat de la sediul redacției (cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de 230 de lei pe trimestru (deci cu o reducere de 24%, în raport cu costul real).

Abonamentele pot fi expediate și prin poștă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poștale (144 lei). Costul abonamentului va fi de 374 lei pe trimestru.

Redacția „22” îi anunță pe foștii deținuți politici și veterani de război că beneficiază de aceeași reducere de abonament la revista „22” ca și elevii, studenții și cadrele didactice din provincie. Ca urmare costul unui abonament pe trei luni la revista „22” pentru cititorii din categoriile amintite va fi doar de 225 lei (diferența de preț urmînd a fi suportată de Institutul pentru Democrație în Estul-Europei cu sediul la New York). Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma de 225 lei (pe adresa: Revista „22”, cont 45103532, B.C.R. Filiala sector 1, strada Londra nr. 10) și o adeverință (valabilă un an) din care să reiasă că sînt profesori, elevi, studenți, foști deținuți politici și veterani de război (pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1 București, pentru Serviciul de Difuzare). Îi rugăm pe cei abonați pe trimestrul I să specifice pe talon „reînnoirea abonamentului”.

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22” depunînd costul abonamentului în contul nr. 47218 16 00030 — BCR, sector 1, str. Londra nr. 10 (cu specificația: pentru Revista „22”) sau trimițînd un cec pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1 București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de 60 dolari pe an (30 dolari pe 6 luni, 15 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (100 DM anual, 50 DM pentru 6 luni, 25 DM trimestrial, 360 franci francezi anual, 180 franci pentru 6 luni, 90 franci trimestrial).

Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de 72 dolari anual, 36 dolari pe 6 luni, 18 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sînt incluse și cheltuielile de expediție.

Redacția Revistei „22” anunță că își rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizați de redacția Revistei „22” este interzisă.

SEMNE ȘI SEMNALE

EMIL HUREZANU

Dacă, meteorologic vorbind, Bucureștii a cunoscut în ultimele zile cele mai ridicate temperaturi din Europa, din perspectivă politică se poate vorbi de un front depresionar, pe fondul cărui curentii și contra-curentii își schimbă rapid viteza și direcția, derutind, dar și incitând observația.

Frontul depresionar deprimiv al salvării naționale își linge în primul rând rânile. După Convenția națională au început migrațiile. Vorbind în urmă cu câteva zile, la Sala Polivalentă, de marile invazii, de la huni la bolșevici, care ne-au mareaț „sufletul și tradițiile” (remarcabil de ridicol este, în fond, liberalismul etnicist al acestui social-democrat de formație hidrotehnică D. d-I Petre Roman nu și imagina probabil fluxul de energie centrifugală declansată de ultima sa schimbare la față. În Adunarea Deputaților și în Senat se numără acum cu zecile parlamentarii care l-au abandonat pe noul „lider maxim”, optând fie pentru P.S.M., fie pentru tinăra-bătrâna gardă F.S.N.-22 Decembrie, fie pentru expectativă. În ambele camere însă, grupul pro-Roman din F.S.N. deține în continuare majoritatea fie ea și neconfortabil fluidă. Un prim avertisment al posibilelor discordanțe între președintele F.S.N. și propriii parlamentari este adoptarea în Senat a proiectului legii electorale care refuză prezența observatorilor naționali în proximele alegeri generale. Alți Petre Roman cit și Theodor Stolojan se pronunță pentru prezența observatorilor naționali în alegerile generale și pentru reconsiderarea actului normativ respectiv în Adunarea Deputaților. Cei doi se-nitinesc în această poziție critică față de propriii senatori și reprezentanții Convenției Democratice, care, la 4 aprilie, protestau energic împotriva votării în Senat a eliminării observatorilor locali în alegerile generale, dar, mai ales — și aici coincidența e deliberată, în ce-i privește —, cu ambasadorul american la București, John R. Davis Jr. Rezerva diplomatică dar insistentă și explicită a acestuia față de eventualitatea absenței observatorilor naționali în viitoarele alegeri, devine un semn important acum, după semnarea acordului comercial româno-american, și în așteptarea ratificării clauzei națiunii celei mai favorizate, pentru România, în Congresul de la Washington.

La sfârșitul săptămânii trecute, presa românească publică o depesă a agentiei AVR Press, potrivit căreia ambasadorul S.U.A. la București, primit recent timp de 10 minute la Cotroceni de d-I. Iliescu, ar fi semnalat președintelui că de prezența observatorilor locali în alegerile generale și prezidențiale, va depinde acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate. Și non e vero e ben trovato. Indiferent de avantajele economice, clauza continuă să fie o importantă miză politică a raporturilor româno-american. Ambasadorul Davis confirmă în orice caz această premisă, degrevată de orice dimensiune ultimativă, și în interviul acordat Europei Libere la 3 aprilie, și în conferința de presă organizată la Centrul cultural american în aceeași zi. Și pentru că am amintit de semnarea acordului comercial româno-american și de exigențele ambasadorului în raport cu prezența observatorilor locali în viitoarele alegeri, să menționez neapărat declarația domnului Davis, remisă în scris ziariștilor la 3 aprilie. Surprinzător, acest important document politic,

atât de relevant pentru percepția de etapă a administrației americane asupra evoluției democratice românești, n-a fost reprodus decât parțial în mediile din țară, cu notabilele excepții ale României Libere și Cotidianului. Considerind semnarea acordului comercial româno-american ca rezultat al situației create după succesul opoziției în alegerile locale, adresând felicitările americane guvernului, dar și partidelor politice și organelor zărilor civice, deci și observatorilor locali, diplomatul a făcut următoarele precizări: „Trecerea de alegeri naționale libere și corecte la o dată cât mai apropiată va fi un semn vital al intenției României de a continua pe calea reformelor democratice și a înnoirilor economice. Promovarea unei presei independente, garantarea drepturilor omului și sfârșitul acțiunilor represive ale organelor de Securitate vor fi luate în considerare în evaluările pe care administrația americană și Congresul le vor face în stabilirea atitudinii noastre față de România”. Cu excepția B. mășlei Libere, ediția de sâmbătă-duminică 4-5 aprilie, și a Cotidianului de luni 6 aprilie, ziarele importante și radio-televiziunea au omis, ca din intințare, partea din mesaj referitoare la „sfârșitul acțiunilor represive ale organelor de Securitate”. Să fie oare zvonul insistent, și în curs de confirmare, al înlocuirii generalului Caraman cu d-I Ion Tașes, consilier prezidențial, la cirna Serviciului de Informații Externe, un contra-semnal preventiv al puterii de la București, indicind dorința de schimbare, sau doar semnul transării conflictului Iliescu — Măgureanu vs. Roman — Caraman, în favoarea primilor? Vom vedea. Domnul Roman a câștigat în Front, d-I Iliescu, prin Măgureanu și Tașes, deci prin consolidarea controlului asupra ambelor brațe lungi și temute ale „organelor de Securitate”, și a adjudecat spatele frontului. Zăruțile n-au fost aruncate însă, iar în politică urma nu scapă turma.



Ilustrăm acest număr cu „Lucrări pe hirtie” din expoziția Liel Perjovschî — Galeria Simeza

BENEFICIILE ANTICOMUNISMULUI

HORAȚIU PEPINE

După încercarea de lovitură de stat de la Moscova, liberalii alcătuiau un proiect de lege pentru interzicerea Partidului Comunist și a Partidului Socialist al Muncii. Proiectul a rămas toată toamna în sertarele birourilor permanente. El intra în atenția comisiei juridice a Senatului abia la începutul acestui an, primind un aviz nefavorabil. Domnul Predescu, președintele comisiei juridice din Senat, semna un raport în care se spunea, în principal, că Partidul Comunist Român a încetat să mai existe după 22 Decembrie, iar Partidul Socialist al Muncii s-a constituit în mod legal conform unei hotărâri judecătorești. În concluzie, proiectul liberal ar fi lipsit de obiect. La Cameră, domnul Ninosu, președintele comisiei juridice a deputaților, aprecia la rindul său că proiectul liberal interzice doar limba partidului comunist și că nu poate prin el însuși să sancționeze activitățile comuniste. În replică domnul Ninosu redactează alte două proiecte legislative, unul pentru completarea Codului penal cu acele sancțiuni care lipsesc din Legea siguranței naționale (la articolul 3 lit. h unde se încriminează „acțiunile totalitariste sau extremiste de sorginte comunistă, fascistă sau legionară”), iar altul pentru crearea unei Comisii pentru persoanele juridice care să funcționeze pe lângă Ministerul Justiției cu scopul de a verifica dacă activitatea persoanelor juridice se desfășoară în conformitate cu legea. Despre aceste proiecte am mai scris și am arătat că ele reproduc mecanismul legilor Mărzescu din 1924.

La Senat s-a votat odată includerea proiectului liberal pe ordinea de zi, dar n-a intrat niciodată în discuție și se părea că liberalii, ei înșiși, vor renunța la el. Iată însă că adeziunea unor deputați la partidul lui Ilie Verdut a relansat ideea, și de data aceasta cu un sprijin mai larg din partea FSN. La Partidul Socialist al Muncii a trecut nu doar Silviu Somicu, care fusese ales pe listele Partidului Socialist Democrat, dar și Ananie Ivanov, deputat FSN de Tulcea. Se părea că în mișcarea centrifugă

care cuprinsese formațiunea majoritară mai mulți leșeniști vor trece tot mai la stînga în încercarea de a-și păstă o min. mă șan. să pentru alegerile legislative. Arătăm săptămîna trecută că reacțiile au fost violente și că lui Silviu Somicu i s-a interzis să vorbească de la tribună. Contextul a fost foarte potrivit pentru relansarea proiectului liberal, care definește pe bună dreptate (la articolul 4) Partidul Socialist al Muncii drept o organizație de tip comunist. Și nu olt în virtutea programului și statutului, adaptate de circumstanță la exigențele Constituției, cit prin oamenii și ideile care i-au strins loalaltă. Congresul acestui partid, care s-a desfășurat anul trecut, a fost pe deplin lămuritor. Etatismul economic și „concepția materialist-dialectică despre lume și viață” sînt la sînul partidului la ele acasă.

La Senat, proiectul liberal primește din partea comisiei juridice un aviz nefavorabil. La Camera Deputaților însă, în noua împrejurare, comisia juridică aprobă proiectul și recomandă discutarea lui împreună cu cele două proiecte ale lui Petre Ninosu. Liberalii au acceptat acest lucru decarîndu-se de acord chiar cu eventuale modificări care să-i ofere o mai mare rezistență juridică. Iată însă că, de data aceasta, nemulțumirea a venit dintr-o altă zonă și anume din partea grupării FSN din jurul lui Petre Roman, care se lansase cu entuziasm în susținerea proiectului liberal, dar care nu pare dispusă să consimtă la creditarea proiectelor d-mnului Ninosu. Pentru partizanii lui Petre Roman ar fi fost încă un prilej de a se dețasa clar de aripa de stînga a FSN-ului, dar amestecul domnului Ninosu contribuia la perpetuarea confuziei. Iola trecută s-a produs o adevărată darută. O parte a FSN-ului cerea discutarea de urgență a proiectului liberal, în timp ce liberalii înșiși păreau dispuși la concenții. Dacă în septembrie liberalii pu. neau un accent deosebit pe latura propagandistică a proiectului, acum, după alțea luni de zile, se gîndesc mai degrabă la eficiența lui. În timp ce intenția propagandistică a devenit mai importantă pentru acea parte a FSN-ului care ține să anuleze o dată pentru totdeauna orice bônulaltă că ar simpatiza, cit de cit, cu stînga comunistă.

N-a scăpat neobservat în toate aceste zile că îndirjirea Camerei împotriva Partidului Socialist al Muncii tinde să lase spațiu de manevră unui alt partid cu un limbaj extremist nedisimulat: Partidul România Mare. Atunci cînd Gheorghită Lupău, membru FSN, și-a declarat adeziunea la acest partid nimeni n-a protestat. Pe de altă parte, dacă există cu adevărat un pericol pentru noua democrație românească, el vine mai puțin dinspre comunismul ortodox, care s-a identificat indetist cu imaginea mizeriei sociale pentru a mai putea dăbindi o adeziune semnificativă a electoratului, cit dinspre extrema naționalistă, care reprezintă adevărata prelungire a comunismului tirziu ceausist. De altfel rezultate alegerilor municipale ne-au arătat că România Mare se află într-o serioasă ascensiune. Toate discuțiile din actualul parlament riscă să rămînă zgomet mult pentru nimic, dacă nu se vor adopta acele măsuri nu doar pentru eliminarea din actuala compoziție parlamentară a partidelor extremiste, dar și pentru impiedicarea lor de a intra în viitorul parlament. Iar soluția în situația actuală este destul de simplă și constă în adoptarea unui sistem de calcul care elimine de la sine partidele mici. Sistemul Hondt adoptat la Senat pare să răspundă cel mai bine acestor exigențe, dar la Cameră mai multe grupări vor susține, se pare, sistemul electoral de la 20 mai, care fie și cu un barem de 3-4% nu va putea fi o sîtă foarte eficientă. FSN-ul împărțit în două și liberalii care doresc să-și pregătească terenul pentru a intra în alegeri pe liste separate vor sprîjini probabil vechiul sistem de calcul.

EPOCA

„D

GEORGE CARPAT-1



CIORAN - 81

● Imagini
din
fototeca
Editurii
Humanitas
și din
albumul
Ime
Juig
Gallimard

Aruncându-ne privirile în jur și încercând să descoperim rosturile vremii, putem lesne ajunge la concluzia că urșita noastră este disoluția. Totul pare să fi ajuns cumva la capăt, nu neapărat sub forma mereu profetitei apocalipse, dar cu siguranță prin producție și reproducție irepresibilă, prin înaniție spirituală și prin pierderea înțeleșurilor. Privite dintr-un asemenea unghi, scrierile dumneavoastră, concepute cu docență în urmă capătă o calitate de-a dreptul vizionară. „Tratatul descompunerii” are aerul unui îndreptar. Din acest motiv, ați fost considerat un filosof al culturii profund pesimist, s-a spus că istoria vă apare doar ca un calvar absurd.

Sint originar din România și circumstanța are însemnătate, fiind ne referim la înțelesul istoriei. Mă trag dintr-o țară unde nu s-a făcut, ci doar s-a îndurat istorie, unde fiecare a fost obiect și nu subiect al istoriei. Occidentul nu realizează decât cu greu această situație. Să ne gândim o clipă doar la întâmplările Occidentului, mai ales ale Franței. Vreme de secole, Franța a stat în centrul istoriei, a fost istoria însăși. Francezul nici nu poate pricepe măcar ce înseamnă a fi obiect al istoriei. Acum poate, după ultimul război, a căpătât, eventual, intuiția situației, oltădată cu siguranță că nu. În schimb eu, care vin din Răsărit, dintr-o țară care a trăit pasiv istoria, eu înțeleg fără greutate că omul e din principiu obiect și nu subiect al istoriei. Aici se află deosebirea. Francezii, de exemplu, au făcut istorie prin Marea Revoluție. Hotărârile, ei le-au luat. Evenimentul izvora din forul lor interior și s-a intrupat ca realitate.

A fi obiect al istoriei împinge însă conștiința de sine, care se naște doar

din principiul libertății și prin această libertate, într-o dilemă. Fiindcă omul nu poate deveni ce vrea să fie și, pe de altă parte, refuză să fie ceea ce poate deveni. Se reduce atunci libertatea la acest refuz? Să fie istoria doar lupta cu propria noastră nepuțință?

Există în istorie clipe, în care omul trumpe din sine, devenind subiect, clipe în care ajunge la adevărat creator. Dar, fiindcă mă trag din Răsărit, înclin mai degrabă să sesizez laturo pasivă a istoriei și să mă refer mai ales la ea. Trebuie să fi omni cu tine însuși. Intuiția mea fundamentală îmi spune că nu omul a creat istoria, ci că el constituie de fapt un rezultat al istoriei. Cum vă spuneam, însă, cred că atitudinea se datorează originii mele românești.

Dacă facem abstracție de evenimentul concret, de momentul psihologic și privim doar fluxul vremii, constatăm imediat că omul însuși se crede cu strășnicie creatorul propriei istorii. Dacă examinăm mai deaproape istoria universală, nu ne putem sustrage impresiei că nu este decit victima ei. Sistem confrunțat aici într-adevăr cu problema libertății. Când acționăm, sintem conștienți că sintem liberi. De îndată ce contemplăm însă acțiunea noastră, descoperim că, de fapt, am căzut pradă unei iluzii sau unei jumătăți de iluzie. Dacă am fi intrutotul conștienți că acțiunile noastre, faptele noastre sint condiționate, nici n-am putea acționa. Orice inițiativă presupune iluzia neafirmării. Am hotărât să fac un anumit lucru, am luat o decizie. Splendid! Dacă analizăm însă această hotărâre în amănunțime, reiese destul de repede că sistem propriu nostru sclavi. Am luat o hotărâre, bine, ar fi fost posibilă însă

și o altă alternativă? La urma urmei, fiecare nu e decit propria sa victimă.

Marea problemă rămâne pentru mine problema libertății. Din punct de vedere filosofic nu poate fi soluționată. Si sint convins, că dacă ar admite o soluție, întreaga filosofie și-ar pierde rostul. E însă insolubilă și e mai bine așa. În consecință, rămâne insolubilă și problema libertății în istorie, exact acea problemă care generează istoria. Spuneam adineori că în Răsărit am fost obiect al istoriei, în vreme ce aici a precumpănit subiectul. Dacă pătrundem însă în esența ultimă a lucrurilor, n-ar fi exclus să găsim din nou o iluzie. Contemplând istoria universală, am putea crede că omul e un autmat genial, care a inventat totul și a rămas totuși produsul destinului. A fost liber să facă ceea ce a făcut?

Poate fi însă eliminat din ecuație liberul arbitru? Nu s-a născut homo occidentalis tocmai din această iluzie? Reversul medaliei, fatalismul care se închină în fața istoriei, care poate să se înalțe cel mult pînă la misticism, rămîind altminteri în resemnarea obiectului, nu-i apropie nici el pe om de adevăr. Dacă i se răpește omului această iluzie a libertății, ca în hinduism sau în zen, el iese brusc din istorie. Totul se supune atunci unui principiu demiurgic: lumea ca intenție revocabilă a divinității...

Deși nu cred în Dumnezeu, nu sint nici ireligios. Dacă am renunța la ideea păcatului originar, omul ar rămîne o enigmă. Binănteles că resping interpretarea teologică a păcatului originar, dar fără această idee întregul proces istoric în sine s-ar închide.

Ceea ce vreau să spun este că omul a fost condamnat de la bun început. În ființa sa există o ruptură. Natura

umană avea din capul locului un viciu. De aceea omul poate obține doar iluzia libertății, nu și libertatea însăși. Dar și iluzia libertății are valoarea ei. E îndăajuns s-o avem. Dacă o pierdem, totul e pierdut.

Lucidității i se oferă deci un joc, pe care îl poate accepta doar cu o conștiință foarte clară a faptului că pierde oricum, că eșuează, și încă într-un rol nu prea strălucit. Să admitem însă că totuși condiția umană e perfectibilă și uneori atinge chiar sublimul...

Cituiși de puțin. Nu-i iubesc pe oameni și nu sint deloc mîndru de a fi om. Increderea în om constituie chiar o gravă primejdie, credința în om e o absurditate totală, o idee delirantă. În ultimă instanță, ca să spun așa, disprețuiesc oamenii. Mi-au rămas cîtiva prieteni foarte buni, cînd mă gîndesc însă la om, în general, ajung mereu la concluzia că ar fi fost probabil mult mai bine dacă nu s-ar fi ivit niciodată. Omul ar fi putut, altminteri spus, prea bine să lipsească.

În „ASA VORBIT-A ZARATHUSTRA”, Nietzsche anunța înlocuirea omului: omul e ceva ce trebuie depășit. Cuvintele trădau încă o anumită speranță. Dumneavoastră respingeți omenescul în om; dar...

Da, dar nu în sensul conceput de Nietzsche. Omul nu poate fi depășit, ci doar respins. Trebuie respins. Această idee a supraomului mi se pare o invenție absolut bezmetică. Dacă evocăm vicile animalelor, și încă e deajuns pentru a resimți fiori. Or, vicile oamenilor sint incomparabil mai rele. Un supraom ar avea, firește, calități excepționale, dar și neajunsurile acestor calități și neajunsurile ar fi cumplite, incomparabil mai crunte decit cele omenesti.

Nietzsche mi se pare prea naiv. A fost un înșingurat, care n-a trăit prea mult printre oameni, în fond o figură singulară și demnă de compasiune. I-a lipsit orice experiență nemijlocită a semenilor. Întreaga sa tragedie, conflictele cu prietenii, deziluziile pe care i le-au pricinuit acești prieteni dovedesc doar că Nietzsche nu i-a cunoscut pe oameni. Prefera să trăiască în localități mici, așa încît i-a lipsit pînă și experiența extrem de edificatoare a marelui oraș. Nu știa ce înseamnă să trăiești în infern, fiindcă ostăzi orice mare oraș este un infern, nu-i așa? Poate că infernul ascunde ceva mai multe grozavii, dar nu mult mai multe. Nietzsche mi se pare, hotărît lucru, prea naiv.

În această privință mă sint mai degrabă înrudit cu moralisții francezi, cu Chamfort sau La Rochefoucauld. Dar și Nietzsche a stat sub influența lor. La început avea, cum să spun, un suflet inocent... Dar și la sfîrșit. La urma urmei, întreaga lui viziune, ca și viața lui, de altfel, sună prea euforic. Nietzsche e interesant și ispititor, dar concluziile lui sint, cred, lipsite de adevăr și de adevăr.

E totuși greu să declarăm caducă ideea de „om”, doar din pricina istoriei universale sau a oamenilor concreți. Nu se poate contesta apoi că, pînă acum, omul a avut destul succes și o dat de capăt cumva tuturor si-

tuțiilor critice a murit, spun „omul”?

Omul reprezintă dinară. Cînd aproape o anindoiată o apite prea interenica, pieritoare. Omul sălășluie putea dăinui. mult, fiindcă deaproape neberație, o ero totuși o eroare în urmă o cafață nici un vi într-un fel să fie prin epulărea se și ved printr-o catast de mine inten de profet, am dinea că omu dispariția pe putea scăpa.

Această înti După cum eu pesimist, ci m spun — un... suport viața d parte însă, m provizoriului, e lului, a sfîrșitu că o catastro aproape indis-

Dacă nici o poate salva o seamnă că și riul. Pentru a se redescoperi biect al istori sească acele titul un astfel

Nu știu dac jii, dar, recun te ori că, pe

Gîndiți-vă la poet francez a de ani să mo ani era epulă să nu mai fie tr-o viețuitoar tores. Omul e Rimbaud. O c tr-un răstimp comparabil, d mul îmi pare i mai are nimca care nu mai a mai intereseaz vedere spiritue pătul puterilor virii. Are încă litate, de a pr vo mai reuși s podopere, dar tuit. Îl conside să mai deo n profunde. Poa exclusiv la m imitator.

Heidegger c re decurge di insvergessehe modernă s-a primordial, de tru esență. Si-lelor noastre (Uneigentlichk gîndire?

EPIGONILOR

„Sper, deci sînt“

CHE: o convorbire cu EMIL CIORAN la Paris

in istorie. Dumnezeu Nietzsche. A murit și

o aventură extraordinară, gîndesc la ea, resimt-o. Omul este fără interesantă — poate — dar una zădărnice extrem de fragilă, în pierzanie și nu va putea dăinui prea mult. Omul va sucumba — și se va prăpădi — și epulzabilă parte —, fie oarecare. Departe de a-mi asuma rolul de sonda și certitudinilor și putea omnia a nedefinit. Nu va de sfîrșitul hărăzit.

nu mă întristează, omi nu sînt de fapt degrabă — cum să urian, în felul meu, de bine. Pe de altă parte, obsedez senzația imnăției, a inevitabilă. Efectiv, cred că devenit necesară, iabilă.

șterea de sine nu de la pierzanie, înjunea a pierdut pasivă, el ar trebui să devină să ca suiau măcar să gădii care îl pot resor...

tem vorbi de condi-mi-am spus de mul-mina, anul... mbaud. Cel mai mare catat la 20, nu, la 21 le. La vîrstă de 21 de Un geniu hotărâște tlu, se transformă în-mpiet lipsită de in-ndiț de soarta lui ozie formidabilă in-Itat, un fenomen in-de scurtă durată. O-zi un scriitor care nu spus, ca un pictor, se picta, pe care nu-l simic. Din punct de-a ajuns încă la ca-or stă în pragul isto-ia de a produce reo-ice unelte, poate că reeze chiar câteva ca-piritualicește a secă-le exemplu, incapabil tre unei religii noi și fi încă fecund, dar epigonice, doar ca

idera că această sta-ierderea ființării (Se-și opina că epoca rătăcit de gîndirea din ndirea ca ființare in-șterdută oare omul zi-neautenticitatea lui relația cu această

Sînt profund convins de acest lucru. Să luăm un exemplu complet banal, de altfel o observație personală. Dacă intri într-o bancă, vezi 30 pînă la 40 de fete, care dactilografiază din zori pînă-n noapte cifre. De necrezut: să faci pînă azi istorie, pentru a sfîrși ostelul! Dacă această soartă însoamnă viață, atunci viața n-are sens. Tot ce întreprindem azi în marile orașe e total inutil și absurd. Un alt exemplu din viața cotidiană. Nu demult, mă găseam în Paris și voiam să traversez un bulevard. Sute de mașini goneau în fața mea într-un viraj interminabil. Mi-am spus: „Dacă nu vreau să fiu călcat, trebuie să aștept”. Și am așteptat și tot așteptat, fără să pot trece strada. Așa ceva nu poate să nu sfîrșescă prost. O trăire cu totul normală, care se poate repeta de zece ori pe zi. O singură dată ajunge însă. Fiindcă, dacă ținem cont că...

Un spirit pe care îl admir nefermărit este Epicur. Să ne gîndim la grădina lui. La discipolii lui, care nu mincau decît piine, nu beau decît apă și discutau despre fericire, și Dumnezeu știe despre mai cite. Să ne gîndim la viața pe care a dus-o Socrate. Ce trai ascetic au dus acești oameni și cit au fost de ingenioși, cit de fecunzi din punct de vedere spiritual!

Dacă ne privim pe noi, în schimb, trebuie să recunoaștem că nu sîntem decît scheme. Un fel de fantome erudite. Nimic din ceea ce facem nu cuprînde realitate. Bineînțeles că citim cărți, eu însuși citesc mult, poate prea mult, dar toate acestea n-au nici un sens. În ce mă privește, viața capătă cel mai degrabă un sens cînd mă întind în pat și cînd las gîndurile să rătăcească fără scop. Atunci am senzația că muncesc cu adevărat. Cînd lucrez apoi realmente, mă chinuie certitudinea că alerg după o himeră. Eu consider că omul ființează cu autenticitate, doar atunci cînd nu face nimic. De îndată ce acționează, de îndată ce trece la fapte, devine o creatură demnă de compătimire.

Să nu existe ieșire? Dacă ființa umană se găsește la capăt, fiindcă nu mai poate obține un acces la umanitatea ei esențială, atunci îi rămîne doar dispariția demnă. O soluție stoică?

Fără nici o îndoială, Marcus Aurelius mi-a fost întotdeauna aproape. Chiar dacă nu sînt un emul al stoicilor, le împărtășesc în parte atitudinea. Și admir poziția adoptată de stoicii romani față de viață. Cel mai mare scriitor al antichității a fost, neîndoialnic, Tacit. E, de altfel, opinia nu doar a mea, ci și a filosofului englez Hume, care afirma că nu Platon, ci Tacit a fost cel mai de seamă spirit al antichității. Atitudinea stoicilor este admirabilă și mă simt întotdeauna în largul meu în compania acestor oameni, care se aflau fără scăpare la chereamul tuturor acelor smintii și autocrați, al tuturor acelor dementi care au condus imperiul roman. Stoicii trăiau în totală izolare. Ceea ce mă fascinează în cel mai înalt grad este epoca pe care o putem numi a ultimilor păgini. În fond, chestiunea nu are nimic de-a face cu stoicii, dar situația este aceeași. Stoicii au fost ultimii păgini înainte de triumful creștinismului.

Am încercat multă vreme să înțeleg cum reacționau la diferitele evenimente acești oameni care nu se puteau converti la creștinism și știau că sînt hărăziți pieirii. Cred că situația noastră, atitudinea noastră se aseamănă intrucivă cu cea de altădată, cu singura deosebire că nu ne putem pune speranțele într-o nouă religie. Dincolo de această deosebire însă, ne aflăm în postura ultimilor păgini. Vedem că sîntem pe punctul să pierdem totul, că am pierdut poate deja totul, orice licărire de speranță, orice idee a unei posibile speranțe. De aceea, soarta noastră este mult mai patetică, mult mai impresionantă, insuportabilă, și de aceea mai interesantă. Tîmpurile noastre aduc totuși un moment pozitiv. Mi se par extrem de interesante, aproape prea interesante. Așa încît, pe de o parte am motive să fiu nelămurit că trebuie să trăiesc în asemenea vremuri, dar pe de altă parte mi se pare fantastic să pot urmări potopul care se apropie. Aș fi fost încântat să fiu martor la potop.

Cine o citește cu atenție cărțile nu poate să nu descopere o unitate profundă între text și autorul lui, așa cum se dezvăluie el în această convorbire. Vă transpuneți în realitate concluziile cu o consecvență rară, neliniștitoare chiar: vă derobați, păstrați tăcerea, evitați scena publică. Cum se naște o asemenea consonanță? Provine ea dintr-o premeditare, se datorează ea condițiilor concrete istorice sau reprezintă o latură a caracterului?

Cite puțin din toate. Am avut marele noroc să mă pot desprinde de universitate și am reușit cu atât mai ușor cu cit am rămas în străinătate. Am avut norocul să nu fiu nevoit să scriu o lucrare de doctorat ori să mă în-

drept spre o carieră universitară. De atunci încoace m-am considerat, ei da, gînditor particular, Privatdenker, or fi prea mult spus, dar tatul ceva în acest gen. Așa cum s-a spus despre lov că ar fi fost un Privatdenker. De fapt, pun chiar preț pe ideea că sînt un gînditor particular și un epigon al lui lov. Dacă mă înserez în descendența spirituală a cuiva, atunci în aceea a lui lov. Dacă m-aș fi consacrat unei cariere universitare, totul s-ar fi diluat, ar fi fost abătut, împiedicat, fiindcă aș fi fost nevoit să găsesc un mod de exprimare foarte sobru, aș fi fost nevoit să gîndesc impersonal. Îi spunem cîndva unui filosof francez, care ocupa o catedră: „Sînteți plătit, pentru a fi impersonal”. Ca urmare, acești oameni tot vorbesc de „ontologie”, de „problematice holiste” etc.

Eu sînt un om fără profesie, n-am obligații, pot vorbi în numele meu, nu depind de nimeni și nu am de transmis o învățătură. Cînd scriu, nu reflectez la o carte. Scriu pentru mine. Această lipsă a răspunderii, trebuie să-o mărturisesc, a fost norocul și șansa mea. N-am depins de nimeni, deci am fost liber măcar în această privință. Cînd meditez asupra unei probleme, trebuie să te situezi în afara profesiei, să te așezi la margine. Nu sînt, cu siguranță, un vizionar, poate cel mult... un gînditor marginal.

S-a spus că existența umană este constitutiv marginală, ex-centrică, și că centrul poate fi atins doar printr-o contemplare a esențelor. Cine vă urmărește constată lesne că oferiiți imaginea deloc obișnuită a unui filosof, care trăiește precum scrie, ceea ce nu prea pledează pentru ipoteza marginalității.

Nu știu dacă afirmația este intrutotul adevărată, dar să fim măcar de această dată optimiști. Fără să calc pe urmele cuiva, consider totuși că singurii filosofi adevărați au fost grecii, că doar ei și-au trăit filosofia. De aceea l-am și admirat pe Diogene și pe cinici în general. Această unitate s-a pierdut. Bănuiesc că universitatea a fost aceea care i-a venit de hac filosofiei. Nu chiar de tot, dar aproape... Fără să exagerez ca Schopenhauer, sînt totuși convins că în critica lui se ascunde un solid grăunte de adevăr. În opinia mea, filosofia nici nu trebuie să fie studiată ca atare. Filosofia ar trebui să fie o trăire personală, o experiență proprie. Filosofia ar trebui să fie făcută pe stradă, imbinînd cunoașterea cu viața. În multe privințe mă consider un filosof al străzii. Filosofie oficială, o carieră filosofică? O, nu! Toată viața așa ceva mi-a repugnat și îmi repugnă și azi.

S-a spus de multă vreme și cu mare insistență că filosofia a sucumbat. Or, filosofii s-au împotrivit cu atita îndărătnicie acestei afirmații, încît nu poate să fie cu totul gratuit. Răspunsurile filosofice nu mai furnizează nici un fel de soluții, peste tot întîlnim doar materialism și acțiune pragmatică. Ce

mai poate fi un reazem? Înțelepciunea?

Fără îndoială, consider că înțelepciunea alcătuiește ținta centrală a vieții și de aceea mă și întorc mereu la stoici. Ei dobîndiseră înțelepciunea, motiv pentru care, de altfel, nici nu pot fi numiți filosofi în sensul adevărat al cuvîntului. Din optica mea, înțelepciunea constituie sfîrșitul firesc al filosofiei, țelul și capătul ei. Filosofia sfîrșește în înțelepciune și se dezîntegrează.

Se întrevăde aici, dacă înțeleg bine, o curbă care duce de la înțelepciunea antică la filosofia speculativă și apoi din nou la înțelepciune, ca o nouă regăsire a esenței. Își croiește oare cunoașterea o cale prin găsirea de sine?

Dezamăgirea cauzată de filosofie ne îndreaptă pașii spre înțelepciune. Și asta e perfect adevărat. Trebuie să începi cu filosofia, dar să fii apoi în stare să te și desprinzi de ea. În asta constă probabil chiar datoria supremă. Poate că sînt atît de impresionat de înțelepciunea antică, de filosofia veche, tocmai fiindcă încetase să mai fie o filosofie, cum o înțelegea de exemplu Aristotel. Astăzi, problema cunoașterii a ajuns secundară, în centrul atenției se află atitudinea față de viață, întrebarea cum poate fi îndurată viața. Nu cunosc în ultimă instanță decît două mari probleme cardinale: cum să suporti viața și cum să te suporti pe tine însuși. Nu există dificultăți mai mari. Și răspunsurile definitive lipsesc. Dar fiecare trebuie să rezolve singur, măcar parțial, aceste probleme pentru sine.

Ne putem închipui în viață chin mai mare, decît să ne suportăm pe noi înșine, să ne tragem în zori și să ne spunem: „Încep încă o zi, trebuie să răzbesc, trebuie să mai îndur și ziua asta?” De aceea totul se învîrte nu în jurul acțiunii, nu în jurul creației...

De aceea și sînt împotriva muncii. Nu trebuie nici măcar să scrii. Important este doar să nu pierzi din vedere aceste probleme și să trăiești ca Epicur sau Marcus Aurelius. Rezultatul nu mai este însă atunci istorie trăită, ci contemplație. Contemporanii noștri și-au pierdut facultatea de a contempla lucrurile, s-au dezvoltat să și piardă timpul cu rost.

Dacă ar fi să trag concluzii despre mine, ar trebui să remarc de fapt că sînt rezultatul unor mele irășite. N-am exercitat nici o profesie și am pierdut enorm de mult timp. Or, această pierdere de timp a fost un — real — câștig. Doar cel ce stă deoparte și nu se amestecă își păstrează capacitatea de a înțelege cu adevărat ceva. Sună foarte camodern, antichitatea n-a trăit însă decît în această convingere. Astăzi nu mai sîntem în stare s-o facem. Întreaga atitudine apare lumii de azi absurdă. Dar această lume oricum se va scufunda, nu încapă nici o îndoială,

martie 1992



APOLITISMUL UNIVERSITĂȚII?

PAUN ION OTIMAN
Rectorul Universității de Științe
Agricole a Banatului - Timișoara

Implicarea universităților și a universitarilor

Sînt convins că nu spun o noutate, avînd în vedere cititorii acestei reviste, că **Universitatea** a fost, este și va rămîne o instituție de prim rang a societății. Și, de asemenea, cred că nu este necesar să argumentez afirmația anterioară, intrucît prioritatea formativă absolută a universității în peisajul cultural, economic, social și politic nu trebuie demonstrată prin vorbe, aceasta fiind dovedită prin faptele, prin faptele sale în viața societății.

Totuși, în peisajul politic actual al României, nu mi se pare de prisos să repet ceea ce toți știu, că, dinotdeauna, de la înființarea ei, Universitatea a fost prezentă cu știința și conștiința sa în viața țării. Este suficient să amintesc că mari personalități universitare și științifice, proeminente ale conștiinței românești ca Nicolae Iorga, Titu Maiorescu, Nicolae Titulescu, Virgil Madgearu, Gheorghe Ionescu-Sisest, Dimitrie Gusti, amintind doar cîteva personalități din diferite domenii, au ocupat un loc de frunte în peisajul politic al României. Acest fenomen nu este caracteristic numai țării noastre. În toată lumea, dar în mod deosebit în țările cu mari tradiții democratice, universitarii, profesorii și studenții, reprezentau barometrul stării politice a unei națiuni. Fără a exemplifica, reamintesc că marile revoluții (reale) ale lumii au fost conduse și înfăptuite de oameni legați profund de universitate ori chiar de universitari. La noi în țară, Revoluția de la 1848 a fost condusă de universitari, de tineri licențiați și de studenți. O serie întreagă de evenimente politice majore de după 1848 și pînă în decembrie 1989 sînt legate nemijlocit de activitatea politică a universitarilor. Ba, mai mult, nu de puține ori, universități de prestigiu din lume, ca să enumerăm doar Sorbona, Cracovia, Praga, Harvard etc. au fost teatrul de desfășurare a unor manifestații politice de amploare, manifestații care au produs profunde mutații în peisajul politic național și chiar mondial.

În astfel de coordonate ale implicării universității și universitarilor în viața politică, evident, se naște întrebarea: dacă și acum, după Decembrie '89, universitatea românească trebuie să fie, trebuie să rămînă apolitică? De asemenea, poate un universitar să fie apolitic? Aceste întrebări se pun cu și mai multă acuitate dacă luăm în considerare și faptul că mulți, foarte mulți universitari, dascăli și studenți, au participat nemijlocit la evenimentele din Decembrie de la Timișoara, București și chiar de la Cluj.

Pentru a răspunde la aceste întrebări am încercat să definesc corect noțiunile de „apolitism” și „apolitic”. În definiția lor, deși nu sînt politolog, am pornit de la dicționarul explicativ al limbii române. După acest dicționar, apolitism înseamnă **indiferență față de viața și activitatea politică** (s.n.), iar apolitic este acel om „care nu se ocupă de politică”. Cu alte cuvinte, un om, deci implicit un universitar, este apolitic dacă manifestă **indiferență față de viața și activitatea politică**. După opinia mea, încercarea puterii și a onorului este plasată sub umbrela apolitismului universității de a justifica corelația **autonomia universitară — apolitism universitar** nu face altceva decît să taie capul corpului politic național.

Autonomia universitară nu are nici un fel de legătură juridică cu activitatea politică a universitarilor. Este ab-

solut bizar să solicite studenților și dascălilor să nu facă politica învățămîntului, culturii, științei, economiei, guvernării, mai ales politica democrației acestei țări. Să facă din nou, acești oameni, pentru că în caz contrar își pierd autonomia? Să-și pervertească conștiința de teama reinstaurării dictaturii, centralismului și a imixtiunii unor partide în universitate?

Nu, ar fi o gravă pierdere pentru această țară! Cred că se încearcă cu bună știință a se pune semnul egalității, se „fortează” o sinonimie între apolitismul universității și prevederile unor succesive proiecte de legi ale învățămîntului și autonomiei universitare în care se stipulează: „spațiul universitar nu poate deveni teatru de propagandă și acțiune pentru partide și grupări politice”.

APOLITISM ȘI APARTIDISM

Ceea ce se menționează în aceste proiecte ale legii învățămîntului este, de fapt, **apartidism**. Dar între **apolitism** și **apartidism** există diferențe fundamentale. Este absolut corect ca în universitate, în școală să nu se facă propagandă pentru anumite partide sau grupări politice. Este firesc ca profesorii, chiar dacă fac parte din anumite partide politice, să nu comenteze platformele partidelor sau ale altor partide în fața studenților, la cursuri sau în alt cadru universitar organizat. În același timp, considerăm că universitatea trebuie să fie **apartidică**, în sensul că în interiorul acesteia nu se pot forma și nu pot acționa organizații ale partidelor politice. Cu alte cuvinte, **apartidismul universității** exclude lupta politică de partid în interiorul institutelor de învățămînt superior.

Dar de la **apartidismul universității** și pînă la **apolitismul universității** este o diferență enormă. Confuzia pornește de la definirea voit trunchiată a politicii ca știință, practică și sistem de relații. Cei care susțin, repet, voit apolitismul universității văd trunchiat în politică numai disputa dintre partide, numai lupta pentru puterea politică, numai dorința de a guverna cu orice pret.

Or, după părerea mea, politica universitarilor în principal se constituie ca o activitate teoretică, de analiză și critică a fenomenelor politice și de construcție de alternative politice. Universitarii din domeniul științelor politice și economice au chemarea de a fundamenta doctrinele politice și economice ale partidelor. Ori ne place, ori nu ne place, societatea românească, economia României va fi condusă de oameni politici, membri ai unor partide, și nu de „buni gospodari”. Faptul că oamenii politici sînt și buni gospodari este **foarte bine**.

Dorise să mai insist puțin asupra așa-zisului apolitism al universității și implicațiilor dorite de teoreticienii acestui fenomen de sterilitate a universității, de absentism cenșuș al universitarilor din viața cetății. Pentru a demonstra tendința vădit unilaterală de înțelegere a noțiunii de „politică”, ne vom permite de a prezenta o scurtă sinteză asupra noțiunii de politică. Politologii, filosofi, sociologii de diferite orientări sînt de acord că noțiunea de politică este extrem de vastă, plasîndu-se atît în domeniul teoreticului, al științei, cît și al practicii politice, al relațiilor și instituțiilor politice. Din mulțimea de reprezentări posibile, cele mai multe definiții date termenului de politică, de la Aristotel și pînă la contemporani, se referă la sistemul concepțiilor, doctrinei și praxisului cu privire la stat. Marele nostru sociolog Dimitrie Gusti extinde acțiunea politicului, spunînd că „tot ceea ce este politic este și social și

tot ceea ce este social este și politic” (Partidul politic — Revista Institutului Social Român, 1921).

Studenții — o masă amorfă de bursieri?

Edgar Faure în lucrarea „Apprendre à être” (A învăța să fi) din volumul de studii „Lumea fără frontiere”, elaborată sub egida UNESCO, referîndu-se la aspirațiile spre democrație ale popoarelor, în general și a tineretului, în special, și la **corelația educație-democrație**, spune că „educația trebuie considerată ca un domeniu politic, în care importanța acțiunii politice este deosebit de hotărîtoare”.

De asemenea, colectivul de pedagogi de renume internațional, autorii lucrării amintite anterior, analizînd corelația politică-educativă, afirmă că „politică nu-și are în educație locul care-i convine, nici democrația importanța care-i revine în educația politică. Se vorbește de educație politică în loc să se practice educație după regulile politicii; se confundă indoctrinarea ideologică sau politică cu pregătirea pentru o gîndire liberă și amplă asupra puterii... Se substituie trezirea conștiinței politice și dezvoltării virtuților omului democratic formarea cetățeanului uniformizat și docil; ne mulțumim să virim în cap noțiuni politice în loc să formăm oameni pentru înțelegerea structurilor lumii... pentru îndeplinirea sarcinilor reale ale existenței lor”.

În același context, se apreciază că „numai prin **ucenicia participării active la funcționarea structurilor societății și, atunci cînd trebuie, printr-o angajare personală în lupta care întinde să o formeze, poate căpăta individul conștiința plenitudinii dimensiunilor sale sociale**”. (Și cînd te gîndești că la noi se vrea ca studenții să fie o masă amorfă de bursieri iar profesorii un conglomerat de funcționari supuși și docili.)

În ceea ce privește **corelația politică-universitate** admitem cu ușurință debateri politice extrascolare, dar ne sperie ideea de a fi introduse în universitate. Referitor la participarea universității în formarea cunostințelor politice, punctul de vedere al lui E. Faure este următorul: „Prin învățătura sa, prin angajarea sa, educația trebuie să contribuie la realizarea acestui proiect propriu timpului nostru: să substituie unei autorități mecanice, de tip administrativ, o decizie vie, de tip democratic. Participarea unui număr cît mai mare, cu maximum de responsabilități, nu este numai o garanție de eficacitate colectivă, ci este și o condiție a fericirii individuale, o exercitare de putere zilnică asupra societății și asupra lucrurilor, o manieră de a influența liber destinul. Nu mai este vorba pentru cetățean de a-și delega puterile, ci de a le exercita la toate nivelurile vieții sociale și în toate etapele vieții sale. **Opuse unei întrebări abuzive, dogmatice, inguste a elementului politic și ideologic în educație, finalitățile politice și civice constituie o componentă esențială a acțiunii educative a oricărei societăți tinzînd către „democrație”**”.

D-nul Brucan — „politologul” puterii sau a unei anumite părți a puterii ne învătă, confiscînd televiziunea, că unui universitar nu fac distincție între democrația reprezentativă și democrația participativă.

Este absolut clar că popoarele care trăiesc în democrație precum și cele care doresc să trăiască într-un stat democratic (cum ar trebui să fim și noi) fac distincție între problemele majore ale societății și cele curente. Or, este limpede că oamenii nu vor să-și spună cuvîntul să voteze în orice problemă. Aici li lasă pe cei aleși, pe reprezentanții lor să o facă, cu condiția să o facă bine. Dacă nu o fac așa cum trebuie, cum solicită prerogativele democrației, așa cum și-au pus speranțele în ei și în societate, nu numai în cășătorie există divorț. Legitimitatea nu este veșnică. Această situație este cu atît mai precară la noi, cînd, de fapt, nici nu am știut pe cine am ales în Parlament, afirmație confirmată, erid, de slaba calificare politică, juridică și chiar și în alte domenii a multor parlamentari.

Un spațiu, mai cu seamă, al opoziției politice

Există probleme mari, cardinale, în care electoratul nu mai are încredere în reprezentanții aleși și aici toți oa-

menii vor să participe, să-și spună ei, direct cuvîntul. În esență, susține John Naisbit, reprezentanților oficiali, în astfel de probleme, în atare situație, li se spune „de acord, v-am ales ca să ne reprezentați, dar dacă apare ceva cu impact asupra vieții noastre, să ne consultați din nou”. Deci, în societățile democratice, moderne, nu există un tip pur de democrație. Avînd la dispoziție mijloace moderne, o societate modernă vrea să fie, prin membrii săi, din ce în ce mai participativă la stabilirea propriului itinerar politic, economic, cultural. Nu vedeți Dvs. cît de mult solicită românii, de la unii academicieni și pînă la simplii cetățean de rînd, să-și spună cuvîntul, să fie consultați? Ei nu mai vor numai să critice guvernul, puterea, neavînd suficientă încredere în aceste instituții, vor să fie participanți direcți la decizii.

Iată, acestea sînt cîteva dintre considerentele care mă fac să susțin că Universitatea trebuie să fie un spațiu al ideilor politice, dar mai cu seamă al opoziției politice. De altfel, dreptul de a face politică este un drept moral, intrînd în categoria drepturilor fundamentale, universale ale omului. În art. 18 al Declarației universale a drepturilor omului se prevede: „orice om are dreptul la libertatea gîndirii... acest drept include libertatea de a-și manifesta convingerea singur sau împreună cu alții, atît în mod public cît și privat...”. Deci, se stipulează clar „convîngerea” de orice fel, fără a se face abstracție de cele politice. De asemenea, în art. 19 al aceluiași document se prevede: „orice om are dreptul la libertatea opiniiilor și exprimării... precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat”. Iar ceea ce este cel mai important, Adunarea Generală a ONU din 10 decembrie 1948, care a adoptat această declarație, recomandă statelor membre să **nu precupească** nici unul din mijloacele care le stau la dispoziție pentru a publica în mod solemn textul Declarației și pentru a face astfel ca el să fie distribuit, afișat, citit, comentat, **în principal, în școli și în alte instituții de învățămînt**, indiferent de statutul politic al țărilor și teritoriilor. De ce oare Adunarea Generală a recomandat să se afișeze, citească și comenteze mai ales în școli? Din înțimplare? Nu, evident că nu, ci din rațiuni de educație, de însușire a democrației. La noi nici după Revoluție nu s-a afișat acest act fundamental în școli. Din ce cauză? Este limpede, nu este frică încă de aceste drepturi, nu intră încă în concepția noastră ultradogmatizată comunist.

(Continuare în numărul viitor)





Recursul la franceză

GABRIEL LIICEANU

Trecerea lui Cioran la altă limbă nu s-a făcut prin rațiuni de context și nici prin revelația tirzie a ceea ce merită părăsit ca insignifiant și umil; ea a fost urmarea unei răfuieli întoarse spre interior și a marcat dezacordul cu o parte din sine și despărțirea de o întreagă perioadă a vieții. Cioran a spus odată că desprinderea de vechea limbă a fost însoțită de o „eliberare de propriul trecut”. Tot ce pînă atunci însemnase activitate, suită de gesturi susținută de febra unei idei, este perceput dintr-o dată sub semnul ridicolului și resimțit ca gesticulație și agitație. Și deoarece viața trăită sub continuitatea ridicolului este insuportabilă, vechea identitate trebuie repudiată și evacuată. „S-ar cuveni, ca după fiecare experiență importantă, să-ți schimbi numele”, se spune în *Ecartèlement*. Recursul la franceză a fost o asemenea schimbare a numelui menită să marcheze diferența, fractura. Cioran este acum altcineva; „celălalt”, sustrăgîndu-se oricărei explicații, fragil pînă la inconsistență, rămîne să-i populeze perplexitățile: „Cum am putut fi cel ce eram?”. Diferit și străin, el nu se simte în raport cu alții; Cioran își este sieși străin. Străinul, subiectul agitației, trebuie reprimat, trebuie redus la tăcere; de aici nevoia unei mutații lingvistice. Limba română nu e părăsită în numele unei judecări de valoare, ci în numele unui divorț existențial în care ea a fost doar înîmplător amestecată. Permanent omagiată, ea este lăsată totuși în urmă pentru alaiul ei de implicații afective și de asociații involuntare. Ea este primejdioasă așa cum sînt siglele marilor iubiri, tot arsenalul acela de invidii care poate pune în mișcare memoria unei derezonări de propoziții. Cioran intră în franceză, această „limbă de juristi și legistoj”, întocmai metalului incandescent cufundat în răceala elementului arctic. Toată opera franceză a lui Cioran e rezultatul întîlnirii paradoxale dintre dogoritor și rece, puseu de lavă incremenită pe un substrat arctic. Cioran însuși a vorbit despre sine ca despre un barbar ca a ales să locuiască într-o seră, iar franceza a asociat-o cu o „cămășă de forță” și cu modalitatea de disciplinare a unui sălbatic. Debutul francez a fost, neîndoind, „povestea unui coșmar”; el nu a făcut decît să reitereze în planul expresiei coșmarul unei vieți: năzuința de a atinge idealul pasivității absolute de pe pozițiile unui temperament vecin cu isteria.

TÎNĂRUL CIORAN sau despre ambiguitatea interiorității

(Urmare din pag. 16)

Ambiguitatea interiorității își pune amprenta mereu asupra demersului cioranian: uneori, ne aflăm într-un univers al perplexității mistice, al revelațiilor; în care eul înalțează din certitudine în certitudine, pînă la anulare sau pînă la a deveni totul; alteori, totul intră sub incidența universului negativității — gîndirea („...l-e scribă de fenomenul acesta al gîndirii și te întreb dacă reflexivitatea nu este o pacoste pe capul omului”), cunoașterea, conștiința („Cunoașterea este o plagă pentru viață, iar conștiința o rană deschisă în simburile vieții), umanitatea („Personal lui dau demisia din omenire. Nu mai vreau și nu mai pot să fiu om”), spiritul, Isus Christos („În lumea aceasta încă n-ă murit nimeni de suferința altuia. Iar acela care a zis că moare pentru noi n-a murit, ci a fost omorît”), a eternității și a trăirii în timp, a istoriei etc. Ambiguitatea interiorității este însă maximă atunci cînd nu ne mai aflăm nici în incertitudine și nici în negativitate, ci în universul erotic. Un univers al întrebărilor în care se desface orice logică eretică și care deschide perspective infi-

nite („semnul de întrebare care domină peste această lume și a cărui undulație interogativă este ca un simbol al infinitului necunoscut și inaccesibil”). Întrebările lui Cioran sînt uneori mai tulburătoare decît paradoxurile, negațiile sau certitudinile sale: „Să fie o lingusire pe care mindria și-o oferă siesi, cînd cred a înțelege pe Caligula?” (Îndreptar pătimas); „Ce ne împiedică în viață de la cinism chiar atunci cînd mintea ne împinge și ne sileste? Ce ne mărginește impertinența ultimă a cunoașterii?”; „Oare cînd voi înceta să mor?” (Amurgul gîndurilor); „Trosnese în fi-ne epoci geologice? Dacă nu, de ce vorbești de timp? Fost-al marea în care s-au vărsat fluviile timpului? Dacă nu, de ce te mindrești cu istoria?... La cîți le-ai murit moartea, că să ai dreptul la nemurire?” (Cartea amăgîrilor); „Cînd va ridica țărănul român capul în sus?”; „Va scoate cineva România din ea însăși? Va izi ea din sine?”; „Să ne fie ne-istoria izvorul nostru de viață? Fi-vom capabili să creăm prin ce n-am făcut?”; „Există națiune care să nu fi făcut războaie?” (Schimbarea la față a României).

S-ar putea scrie un studiu despre întrebările lui Cioran,

deși majoritatea nu au răspuns, însă ar însemna să-l denaturăm, dacă ne-am închipui că-și pune întrebări ca să le găsească răspunsul. Desi, uneori, ev dența răspunsurilor poate nimici stările simple ale conștiinței sau naturile neproblematică, bunul simț: „Oare cum s-a putut ca după Iov să mai existe disperare; după Alexandru, fapă, după Platon, gîndire, după Christos oameni? Noi totî n-am făcut decît să adăugăm și să facem istoria inutilă”.

Ambiguitatea interiorității este și sursa marilor trăiri, a trăirilor spirituale, dar mai ales a trăirilor trăiri. Avertizînd că sensul cuvintelor consacrate este cu totul altul la Cioran sau că terminologia uril nu are sens în ceea ce-l privește, am putea avansa ipoteza că există în lumea sa interioară anumite „fluidități imateriale” pe care le-am putea numi dialectica transfigurării și logica reversibilității. Sînt zeci și sute de pasaje în acest sens, care par a se adresa culva, dar care sînt consemnări ale propriilor trăiri. De pildă, „Negațiile care nu duc la extaz, și disperările care nu duc la profetie înseamnă că n-au atins adîncimea în care se depășesc pe ele însele. Dacă din



ele nu izvorăște conștiința propriei mistuni, călțe existenței ne rămîn închise pentru totdeauna”.

Emil Cioran este propriul său profet și propriul său mintul-tor. Celor atât de sceptici sau de analitici, care ar putea bănuși că orizontul interiorității este de natură ludică, le reco-

mandăm să privească unele fotografii făcute lui Cioran, dintre care câteva sînt publicate chiar în paginile revistei „22”. Vom vedea că ceea ce pentru noi este ludic, pentru el este tragic, și că tragedia noastră pentru noi este ludic.

(Continuare în numărul viitor)

TÎNĂRUL CIORAN

sau despre ambiguitatea interiorității



Ca în teologia negativă, care îl gîndește pe Dumnezeu prin ceea ce nu este, și gînditorul poate fi judecat după ceea ce îi lipsește. La Emil Cioran sînt multe lucruri care lipsesc: citatele, bibliografiile, notele de subțioară, numele de autor, idei, teorii sau sisteme de gîndire, tot ceea ce găsim indecise în lucrările de filosofie. Și nu este vorba de ocultarea surselor de inspirație, ca în autorii de compilații, plagiate sau intertextuale, ci de o plasare principială în afara referințelor și referințelor culturale. De fapt, ele nici nu intră în sfera de interes a autorului. Desi atmosfera de amurg al gîndurilor este covârșitoare, al senzația începuturilor, cum numai la Nietzsche se mai întîmplă. Și la Nietzsche lipseau citatele, așa că pare un paradox citatul său din Munci și zile de Hesiod, o transanță judecată de valoare: în ierarhia modurilor de cunoaștere și a trăirilor spirituale „superioritatea absolută a celui care gîndește totul cu propria lui minte”. Cioran este un astfel de gînditor, iar singularitatea sa provine din excluderea voluntară și consecvență din lumea în care trăiește. El se deosebește radical de cei care dau expresie unor moduri colective de gîndire și simțire, cum ar fi intelectualii de religii, reformatorii morali, profesii, marii conducători, artiștii, utopisții, revoluționarii etc. Și el gîndește totul cu propria lor minte, numai că tînărul Cioran se dispensează sistematic de opiniile concetățenilor și contemporanilor săi, de ideologii și filosofii, de convențiile sociale și compromisiunile politice, de învățăminte istorice și de prejudecăți culturale și de istorie. Pînă la urmă, el se dispensează și de învățăturile religiei, iar în ultimă instanță și de Dumnezeu. A te desprinde de tot ce înseamnă pentru Cioran a-ți asuma „rolul destinului interior”, a deveni centru metafizic. Adică, Dumnezeu. „Oare după ce ai avut atîta timp constiința nimeniciei, te mai poți crede altceva decît Dumnezeu? Te mai poți simți altceva decît începutul și sfîrșitul? De ce nu ne-am educa în constiința propriei noastre divinități?” Numai că omul care s-a simțit și s-a gîndit pe sine ca Dumnezeu („Am fost odată tot: ce mai vreau?”) nu mai poate supraviețui „stărilor de nivel ultim” decît în mod tragic.

S-a discutat mult în legătură cu dispariția tragediei și a spiritului tragic din cultura modernă, pentru a relua încă o dată discuția. Și totuși, ea trebuie reluată măcar pentru a încerca să-l înțelegem pe singurul gînditor tragic al acestui secol, Emil Cioran. Grație efortului susținut al Editurii Humanitas și, de ce să n-o spunem deschis, al lui Gabriel Liiceanu, cititorii români au la dispoziție acum scrierile de tinerețe ale lui Emil Cioran, și își pot da seama de originalitatea și profunzimea fascinante ale gîndirii sale tragice. Sînt opere scrise în limba română, adică cele cînd cărțile tipărite înainte de intrarea României în război (Pe culmile disperării, Cartea amăgirilor, Schimbarea la față a României, Lacrimi și sfinți, Amurgul gîndu-

rilor), un volum inedit (Îndreptar pătimas), scris în perioada 1940—1945, la Paris, precum și volumul Singurătate și destin, care cuprinde publicistica perioadei 1931—1944.

Este un semn al superficialității și precarității culturii noastre faptul că vorbește toată lumea — de la gospodine la politicieni, de la copii la ziaristi, de la ingineri la intelectuali — despre interviul cu Cioran, realizat de Gabriel Liiceanu în serial, dar nimeni nu suflă o vorbă despre faptul că același Liiceanu a recedită complet scrierile de tinerețe ale lui Cioran. Și-ți vine parcă să regreti inconsecvența lui Cioran, care, vreme de decenii, a refuzat în Occident interviurile și aparițiile televizate. Să

regreți, pentru că cel mai mulți cititori nu-l vor citi niciodată, iar timp pentru a-l citi integral nu mai are aproape nimeni. Un critic literar imi spunea că serialul a fost făcut pentru cei care, asemenea lui și altora, nu au timp să-l citească pe Cioran. Eu cred că se înșală amarnic, pentru că, dimpotrivă, filmul a fost făcut și are sens numai pentru cei care l-au citit deja. Pentru că ceilalți nu vor înțelege nimic dintr-un Cioran mediatizat. Ei vor înțelege cu totul altceva, în funcție de orizontul lor cultural și de cronotipurile culturale, de care am văzut deja că gînditorul de la Râșnari se dispensează de la bun început și constant. Vor înțelege lucruri care nici n-au legătură cu Cio-

ran. Într-un fel, cărțile lui Cioran nici nu sînt cărți. Ele nu sînt decît expresia livrescă a unei experiențe metafizice a unui om care întîmplător s-a format ca scriitor. Dacă i-ar fi stat în putîntă, Cioran ar fi preferat să dea antinomilor existențiale o expresie muzicală. De altfel, numeroasele sale referiri la muzică nici nu au alt înțeles decît cel metafizic. Numai că metafizica lui Cioran este una a interiorității. Ca și teologia lui. Lumea înconjurătoare, socială sau naturală, ca și cea de dincolo, sînt invocate doar pentru a le sublinia deficiențele, neîmplinirile. Sau pentru a le pune chiar existența la îndoială: „Existența ta să fie o problemă irezolvabilă, pe

care nici moartea să n-o poată rezolva vreodată, ci absența sa fizică să mărească chinul neînțeleșului. Toți oamenii care n-au un destin și care nu pot deveni „cazuri” calcă sigur în existență, sînt siguri că ei trebuie să ajungă undeva, căci finalul este implicat în premisele ființei lor. Acel om, însă, care e un „caz” este pentru el însuși o neliniște absolută și un prilej de neliniște pentru alții; în el tremurul individualității care e un „caz” este pentru el reverie sau o explozie, o creație infinită, un nimic ce devine ființă. Și atunci i se pune aceia ultima întrebare: dacă lumea a fost creată sau dacă n-a fost încă.”

De unicitatea unui gînditor îi dai seama atunci cînd, pentru a-l înțelege și interpreta, metodele existente nu-ți sînt de folos. În cazul lui Cioran, nici o hermeneutică nu poate surmonta abisul dintre interioritatea constientizată tragic și anemicile obiectivări ale celorlalți. Nu poți respinge însă ideea metodei, fără a fi acuzat chiar prin acest fapt că folosești o metodă. Iar comparațiile cu alți gînditori ar putea să deruteze, pentru că la Emil Cioran totul pare că începe și se sfîrșește în scrierile sale. De fapt, în interioritatea lui, care este centru metafizic.

Cu excepția aparentă a volumului Schimbarea la față a României și a publicisticii, pe care Cioran le consideră, de fapt, scrieri ocazionale, pe care într-un fel sau altul, complet sau incomplet, le respinge sau se uită la ele ca la niște ciudățenii (ceva mai încolo vor reveni asupra acestor semnificații ciudățenii), cărțile sînt rezultatul unui flux neîntrerupt al gîndirii, ele fac parte dintr-o scriptio continua. Chiar dacă temele sau ideile sînt mereu altele, există o vesnică reînnoire a cîteva teme — adevărate obsesii: moartea, Dumnezeu, singurătatea, sinuciderea, tristețea, viața, interioritatea, suferința, bolile, existența, cunoașterea, spiritul, religia, filosofia, durerea, muzica, amăgirea, extazul, lacrimile, mistica, sfîntenia, păcatul, iubirea, femeia, nefericirea, rațiunea, cultura, istoria, forța, profetia etc. Este greu de spus ceva rezumativ, sintetic sau concludiv cu privire la felul în care Cioran gîndește vreuna din aceste teme, intrucît perspectiva interiorității este una în permanentă schimbare — ea într-o trecere nedeterminată de la haos la cosmos, sau, mai bine zis, de la neînțelegere la principii sau la ființă. Ne aflăm în fața unei ontologii a paradoxului.

Paradoxul nu exprimă la Cioran căutări stilistice sau artistice retorice, ci este rodul autentice al ambiguității interiorității. Acolo, într-o lume fără coordonate spațiale sau temporale, unde clipa este eternă, iar eternitatea-i o clipă, unde nu există legi fixe sau reguli ale gîndirii clare, ci numai o trăire vulcanică, de tip extatic sau melancolic, totul este posibil. Tragicul intervine atunci cînd omul acesta, care s-a crezut Dumnezeu, dar, ce spun, care a fost Dumnezeuul lumii sale interioare și care a trăit stările metafizice ultime, redescoperă că este om, adică muritor, făcut din carne și oase, cu identitate socială și națională, trăitor într-un spațiu și într-un timp determinate. Și atunci intervine revolta, iritarea, disperarea, negarea tuturor acestor circumstanțe.

DAN PAVEL

(Continuare în pag. 15)

Redacția „22”: Gabriela Adameșteanu (redactor-șef), Rodica Palade, Dan Pavel (redactori-șefi adjuncți), Horațiu Pepine (publicist comentator), Gabriel Andreescu, Andreea Pora (redactori), Anton Burtea (tehnoredactor), Nicolae Turcu (șef compartiment economic), Mariana Dinu, Radu Dobândă (corectură), Bogdan Penescu (dizitare), Georgeta Marin (secretariat), Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Colaboratori: Leonard Oprea (manager), Teodor Sugăr (consultant), Dan Perjovschi (grafică), Emanuel Păruș (foto), Sorin Faur (secretar general de redacție). Responsabil de număr: Rodica Palade.

Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi”, București, Piața Presei Libere 1.